

היסטוריה דתי

על פי תכנית הרפורמה ללמידה משמעותית

לבתי ספר דתיים

שתי יחידות לימוד

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעותיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון	—	(10×4)	—	40 נקודות
פרק שני	—	(15×1)	—	15 נקודות
פרק שלישי — חלק ראשון	—	(11×1)	—	11 נקודות
חלק שני	—	(12×2)	—	24 נקודות
פרק רביעי	—	(10×1)	—	<u>10 נקודות</u>
סך הכול	—			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: הבא בתשובותיך עובדות, ואל תסתפק בהערכות כלליות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כ**טיזטה** (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיזטה" בראש כל עמוד טיזטה. רישום טיזטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שים לב: הבחינה מתחילה בעמוד 3.

/המשך בעמוד 3/

השאלות

פרק ראשון (40 נקודות)

ענה על ארבע מן השאלות 1-6 (לכל שאלה – 10 נקודות).

1. מדינות הלאום החדשות, שקמו במאות ה־19 וה־20 באירופה, התמודדו עם קיומם של מיעוטים אתניים בתוכן.
הסבר קושי אחד של המיעוטים האתניים או קושי אחד של מדינות הלאום, שהתעורר במדינות האלה.
הצג ניסיון אחד להתמודד עם הקושי שהסברת.
2. בתי הספר של חברת כ"ח (כל ישראל חברים) השפיעו על החברה היהודית בארצות האסלאם בכמה תחומים.
הסבר את השפעתם בשני תחומים.
הצג השפעה אחת של רעיונות ההשכלה על החברה היהודית בתימן.
3. מבשרי הציונות העלו בכתביהם רעיונות בנושא הגאולה, והציעו הצעות מעשיות בנוגע ליישוב ארץ־ישראל.
הסבר כיצד בא לידי ביטוי רעיון הגאולה בתפיסתו של אחד ממבשרי הציונות שלמדת עליו.
הצג הצעה מעשית אחת בנוגע ליישוב ארץ־ישראל של אחד ממבשרי הציונות שלמדת עליו.
4. **הצג** גורם אחד לעלייתם של יהודים מתימן בתקופת העלייה השנייה, והצג גורם אחד לעלייתם של יהודים מרוסיה.
הצג אחת מצורות ההתיישבות שהקימו עולי העלייה השנייה.
5. **הצג** שני מניעים להקמתה של תנועת "הפועל המזרחי" – מניע רעיוני אחד ומניע ארגוני אחד.
ציין פעולה אחת של התנועה, והסבר כיצד היא קשורה לאחד מן המניעים שהצגת.
6. בשנים 1936-1939 הוקמה התיישבות "חומה ומגדל" בהתאם למטרה מדינית ולמטרה ביטחונית.
הצג את שתי המטרות האלה, והסבר מה היו הנסיבות ההיסטוריות שעוררו את הצורך לגבש מטרות אלה.

פרק שני (15 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 7-8.

7. בנספח לשאלה זו מוצגים שני דיוקנאות (ציור עצמי) של מוריץ דניאל אופנהיים, צייר יהודי-גרמני בן המאה ה-19, שצוירו בתקופות שונות של חייו. התבונן בדיוקנאות וענה על שני הסעיפים א-ב.
- א. תהליך השתלבותו של הצייר בחברה הגרמנית בעקבות תהליך האמנציפציה בא לידי ביטוי בהבדלים שבין שני הדיוקנאות שלפניך.
- הצג הבדל אחד בין הדיוקנאות שמשקף את התהליך שעבר הצייר. בסס את תשובתך על רכיב אחד מכל דיוקן (סך הכול – שני רכיבים).
- ציין את התחום שבו ההבדל שהצגת בא לידי ביטוי. (8 נקודות)
- ב. על פי מה שלמדת, הצג שני תחומים נוספים, שאינם באים לידי ביטוי בדיוקנאות, המבטאים את השתלבות היהודים בחברה האירופית בעקבות תהליך האמנציפציה. (7 נקודות)
8. בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה אנטישמית שפורסמה בגרמניה בשנות השלושים של המאה ה-20. התבונן בקריקטורה, וענה על שני הסעיפים א-ב.
- א. הסבר כיצד הדגישה התעמולה הנאצית את הניגוד בין היהודים ובין הגזע הארי. בסס את תשובתך על שני רכיבים מן הקריקטורה. (8 נקודות)
- ב. התעמולה האנטישמית בגרמניה התבססה על תורת הגזע. הסבר את תורת הגזע על פי מה שלמדת. (7 נקודות)

פרק שלישי

חלק ראשון (11 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 9-10.

9. עם כיבוש פולין בספטמבר 1939, הוחרפה המדיניות האנטי־יהודית של הנאצים.

הסבר שתי סיבות לכך. ציין שני צעדים של הנאצים שמבטאים החרפה זו.

10. ציין שני הישגים צבאיים של גרמניה מפרוץ מלחמת העולם השנייה בספטמבר 1939 ועד קיץ 1941.

הסבר גורם אחד לכל אחד מההישגים שציינת (סך הכול – שני גורמים שונים).

/המשך בעמוד 6/

חלק שני (24 נקודות)

לפניך קטע מקור מתוך מאמר, העוסק במחקר ההיסטורי על ההעפלה לאחר קום המדינה.
קרא את הקטע שלפניך, וענה על שתיים מן השאלות 11-13.

בעשורים הראשונים לאחר קום המדינה התאפיין המחקר של היסטוריונים שעסקו בהעפלה בכלל ובפרשת "אקסודוס" בפרט בכתיבה מגמתית, שנועדה לשרת אינטרסים פוליטיים מסוימים. רוב ההיסטוריונים האלה היו מזוהים עם מפלגת השלטון (מפא"י) בהנהגתו של דוד בן גוריון. מפלגה זו הייתה ממשיכת דרכה של הנהגת היישוב מתקופת טרום המדינה, וחבריה ביקשו לפאז את התרומה של מנהיגי היישוב לגירוש הבריטים, לעומת מעשי האלימות של "הפורשים" [אנשי האצ"ל והלח"י]. לכן הדגישו ההיסטוריונים האלה (שהיו מזוהים עם מפא"י) את חלקה של ההעפלה במאבק נגד הבריטים, ובהעפלה הדגישו את חלקו של היישוב המאורגן במאבק זה. מכיוון שלמעפילים לא היה חלק במאבקים הפוליטיים בתוך היישוב לפני הקמת המדינה וגם לאחריה, הספרים הראשונים שנכתבו על ההעפלה כמעט שאינם מזכירים אותם.

נכון הוא שברבות מהפגלות ההעפלה היה תפקידם של המעפילים מצומצם למדי, אבל ב"אקסודוס" הסיפור היה שונה. דווקא בפרשה זו התבקש דיון מפורט ונרחב במעפילים, וחסרונם מעורר תמיהה.

מאז שנות השמונים והתשעים של המאה ה-20, החלו היסטוריונים חדשים לבחון את הנחות היסוד שהיו מקובלות על היסטוריונים מן העשורים הראשונים, אודות תרומתו של היישוב המאורגן למאבק על הקמת המדינה. מעורבותם הרגשית והאידאולוגית של ההיסטוריונים החדשים קטנה יותר מן המעורבות של ההיסטוריונים מן הדור הקודם. כמו כן, התאפשר להם לעיין במסמכים שנסתרו מעיניהם של קודמיהם.

במחקרים של ההיסטוריונים מן הדור החדש נמצא, כי להעפלה לא היה משקל מכריע בשיקוליה של בריטניה להעביר את שאלת ארץ-ישראל לאו"ם ובהחלטה לעזוב את הארץ. מן המחקרים החדשים גם עולה, שההעפלה כמעט שלא הגדילה את מספר הנכנסים לארץ-ישראל עד קום המדינה מעבר למכסת 1,500 הסרטיפיקטים בחודש שקבעו הבריטים.

אם כן, אני סבורה, כי התרומה העיקרית של ההעפלה הייתה כלפי פנים: חיזוק הסמכות של הנהגת היישוב. בשעה שארגוני הפורשים היכו בבריטים ואף זכו לאהדה מצד חלקים מן היישוב, נועד להעפלה תפקיד לשמור על המורל, לחזק את המרות של ההנהגה ולהראות שנעשים מעשים, שכן ההעפלה הייתה נושא שזכה להסכמה רחבה בציבור, והוא התבצע בהתאם להחלטות ההנהגה הנבחרת. (מעובד על פי חלמיש, א' [1994]. "אקסודוס" — המקרה הפרטי והמשמעות הכללית, בתוך **הצינונות**, יח, עמ' 383-390)

ענה על שתיים מן השאלות 11-13 (לכל שאלה – 12 נקודות).

11. במאמר נטען כי ההיסטוריונים שכתבו על ההעפלה בעשורים הראשונים לאחר קום המדינה

הדגישו את התרומה של אחד המחנות הפוליטיים במדינה.

על פי הקטע, ציין עם איזה מחנה הם היו מזוהים, והסבר על פי הפסקה האחרונה בקטע,

כיצד נושא ההעפלה סייע למחנה זה.

על פי מה שלמדת, הצג את המחלוקת בין הנהגת היישוב ובין "הפורשים" בנוגע לדרכי המאבק

בבריטים לאחר פירוק תנועת המרי העברי.

12. על פי הקטע, הצג את הטענה של מחברת המאמר בנוגע לכתיבה על המעפילים בשנים הראשונות

להקמת המדינה.

הסבר על פי מה שלמדת על מעורבותם של המעפילים בפרשת "אקסודוס", מדוע נטען במאמר

שכתיבה זו מעוררת תמיהה.

13. על פי הקטע, הצג טענה חדשה אחת של ההיסטוריונים מן הדור החדש בנוגע להשפעה של

מפעל ההעפלה על המאבק להקמת המדינה.

על פי מה שלמדת, הצג כיצד השפיע מפעל ההעפלה על המאבק להקמת המדינה.

פרק רביעי (10 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 14-15.

14. לפניך שלושה חיבורים שפרסומם ציין במידה רבה את תחילתה של תקופה חדשה: **האנציקלופדיה** בצרפת, ה"**ביאור**" של משה מנדלסון בגרמניה וה"**אוטואמנציפציה**" של יהודה לייב פינסקר ברוסיה.

— **בחר אחד** מן הפרסומים האלה. **הצג** את הנסיבות ההיסטוריות שגרמו לכתובתו.

— **הצג** את ההשפעה של פרסום זה על בני זמנו.

— האם לדעתך השפעה זו עדיין רלוונטית בימינו? **נמק** את תשובתך.

15. לפניך שלושה אירועים בתולדות עם ישראל מאמצע המאה ה-20, שעוררו התרגשות רבה בעם היהודי בארץ ובעולם:

- החלטת עצרת האומות המאוחדות על חלוקת ארץ-ישראל לשתי מדינות (כ"ט בנובמבר).
- ההכרזה על הקמת מדינת ישראל.
- הניצחון במלחמת ששת הימים.

— **בחר מתוך האירועים הללו אירוע אחד** שהיית רוצה להיות נוכח בו. **הצג שתי** עובדות היסטוריות הקשורות לנסיבות ההתרחשות של האירוע.

— מדוע היית רוצה להיות נוכח באירוע זה? **נמק** את תשובתך.

בהצלחה!

נספח לשאלה 7 — דיוקנאות
מוריץ אופנהיים — דיוקנאות עצמיים

1825

1819

(מתוך: אל מול עולם חדש, לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה, תשס"ח, האוניברסיטה העברית בירושלים, עמ' 178, 180)

נספח לשאלה 8 — קריקטורה

(מתוך: http://idamclient.ushmm.org/PUBLICIMAGES/IDAM_USHMM/Image)